

Beszélgetések Bárdos Lajossal¹
(6/5.)

Hogyan lett Tanár Úr a Zeneművészeti Főiskola tanára? Milyen tanszakon tanított először és milyen tárgyat?

Harmat Artúr 1926-ban szervezte meg, nagy nehézségek ellenére, az egyházkarnagy-képző tanszakot: amit az Akadémia szervezetileg igazán be sem fogadott. Inkább csak megtűrte, hogy egyetlen teremben ilyen képzés is folyjék.² Két év múlva. 1928-ban szólt nekem – miután meghallgatta egyik. igényesebb énekkari műsorunkat, hogy jöjjenek segíteni. Kargyakorlatot, szolfézst, magyar népéneket (vagyis korálistant), összhangzattant és transzponálást-

¹ Mátyás János interjú-sorozata, benne Szokolay Sándor „előszavával” az Ikon Kiadó gondozásában jelent meg 1996-ban. Az interjú I-és II. része itt olvasható: [Mátyás János: „Hány színe van az életnek?” Beszélgetések Bárdos Lajossal. Az előszót Szokolay Sándor írta \(6/1.\) \(Ikon Kiadó 1996\)](#) (Parlando 2025/1.) // [Mátyás János: „Hány színe van az életnek?” Beszélgetések Bárdos Lajossal. \(6/2.\) \(Ikon Kiadó 1996\)](#) (Parlando 2025/2.) // [Mátyás János: „Hány színe van az életnek?” Beszélgetések Bárdos Lajossal. \(6/3.\) \(Ikon Kiadó 1996\)](#) (Parlando 2025/3.) // [Mátyás János: „Hány színe van az életnek?” Beszélgetések Bárdos Lajossal. \(6/4.\) \(Ikon Kiadó 1996\)](#) (Parlando 2025/4.)

² A vallás- és közoktatásügyi miniszter erre vonatkozó rendeletét A zene című folyóirat 1926. november 15-i (VIII. évf. 4.) száma ismerteti a 76. lapon. Az „egyházzenei tanfolyam” első évéről a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola 1926/27. évi évkönyve ad rövid tájékoztatást.

partitúraolvasást tanítottam. A kargyakorlat Bertalotti-énekléssel kezdődött s később, a felsőbb évfolyamban alakult azzá, amit ma karvezetésnek hívunk: amikor már nemcsak kórus-szólamokat tanul az illető, hanem kórust tanít maga is; megtanulja, hogyan kell tanítani. De volt abban egyházzenei irodalom- és karműismeret is... például Josquin. Azt hiszem, az ő csodálatosan költői, az énekkarok által is rajongva szeretett műveit azelőtt Magyarországon senki sem énekelte. (Mi még azt tanultuk a zeneszerzés-tanszak egyik tárgyában, a kötelező zenetörténetórákon, hogy a Palestrina előtti zene elviselhetetlen a mai fülnek"). Josquintól kezdve a legújabb időkig, ameddig lehetett – akkor még nem ismertük Kodály Tantum ergo-it –, elemeztünk műveket. Megbeszéltük a tanítványok karvezetési problémáit is. Tehát összefontam az elméleti és gyakorlati ágakat.

Kevesen voltunk tanárok, úgyhogy egy emberre sokféle jutott. Mint a reneszánsz típusú időkben, amikor annyi minden új kezdődik, valami nagy összeomlás, változás után. Akkor több jut egy emberre, mint más, kiegyensúlyozottabb történelmi időkben. Aztán egyre bővült a feladatköröm: a következő évtől a középiskolai énektanárképzőn, majd 1949-től a zeneszerző növendékeknek prozódia tanításával, a végül 1951-től a zenetudományi tanszakon a zeneelmélet, mint főtárgy tanításával.

Kik voltak a tanárok az egyházkarnagy-képzőn és hány évfolyamos volt a tanszak? Az oklevél mire képesítette a hallgatót?

Harmat mellett Szakolczay-Riegler Ernő tanított orgonát; de hogy aztán éneket, zongora-melléktárgyat ki, azt így hirtelen nem tudom, utána kéne nézni...³ Sokan nem voltunk. Teljesen újszerű kezdeményezés volt ez Harmat részéről, pár ember vállalta az egészet. Növendék sem volt sok, öt-hatnál többet nem vettünk fel, mert nem „tömegtermelés” volt a cél, hanem vezető egyházzenei muzsikusként képzése. Mondhatnánk, a Harmat által kezdeményezett hazai egyházzenei reform része. A tanszék, a tanítás hároméves volt. Nem volt hivatalosan meghatározva, hogy milyen jogosítványt ad; többet jelentett az erkölcsi rangja, mintha intézményesen fizetési kategóriát biztosított volna. De ha mondjuk egy székesegyházban megüresedett a karnagyi hely és többen pályáztak, akkor az illetékesek figyelembe vették a főiskolai oklevelet.

Hogyan került sor arra, hogy Tanár Úr más tanszékeken is tanítson?

³ Az 1928/29-es tanévben Harmat és Bárdos mellett dr. Demény Dezső, Geyer József, dr. Koudela Géza, dr. Meszlényi Róbert és Zalánffy Aladár tanított. A tanári kar összetétele természetesen folyamatosan változott is; így az orgonát Zalánffytól Szakolczay-Riegler, a gregoriánt Harmattól Werner Alajos vette át.

1929-ben sikerült Harmatnak, ugyancsak nagy nehézségek árán, megszervezni a középiskolai énektanárképzőt, ami szintén csak olyan „megtúrt” tanszak volt az Akadémián. Bizonyos belső hangok szerint a „mezei hadak” területe, mert a növendékek általában még csak egy Chopin-etűdöt sem tudtak eljátszani...”⁴ Erről a tanszokról került ki aztán a kitűnő énektanárnemzedékek egész sora. Már ekkor, tehát rögtön az első évben kerültem oda is, és nagyjából ugyanazokat a tárgyakat tanítottam, kivéve az egyházi jellegűeket, tehát összhangzattant, karirodalmat, formatant. Azonban ahogy a mindenhol ismert európai rendszer szerint akkoriban tanították az összhangzattant, formatant és a többit, éppen a leglényegesebből, amire az egész zene épül, a dallamtanról” nem beszélt sehol senki. Az a formatan, amivel a nemzetközileg ismert tankönyvek teli vannak, általában csak a hangszeres zene formáival foglalkozik: kezdi a menüettel vagy az úgynevezett dalformával, aztán jön a fuga, a szonátaforma meg a többi... Nem tudtam megállni, hogy ne elemezzünk dallamokat önmagukban, legyenek azok népdalok vagy népénekek (gregoriánra akkoriban még ritkán került sor, mert az a külön egyházi képzésben szerepelt; Werner Alajos tanította mindkét tanszakon). Mert a zenei forma ott kezdődik, hogy hogyan bontakozik ki egy nemes, klasszikus, önmagában is teljes értékű melódia, amely elviseli ugyan a több. szólamú feldolgozást, de azt nem követeli meg. Ami önmagában is marandó érték, ahogy azt a népzene, a gregorián több ezeréves története bizonyítja. Ezt én mind a formatan keretébe gyömöszöltem, mert az indexbe nem lehetett beírni, hogy „dallamtan”, ilyen tárgy nem volt. Újdonságnak számított a kórusirodalom története, ismertetése, a stilisztikai különbségek elemzése is ilyesmiről azelőtt a hivatalos oktatásban senki sem hallott. Ami a prozódia-tanítást illeti: a háború után, szerencsénkre, a minisztériumba olyan szakemberek kerültek, mint Ujfalussy József, Szöllősy András, akik tudták és kimondták, hogy a zeneszerzés-szak tantárgyai közt mindenképpen helye van a prozódianak is.

Az egyházkarnagy-képzőn tehát 1928-tól a tanszak megszüntetéséig, vagyis 1949-ig tanított. A középiskolai tanárképzőn meddig?

1966-ig, nyugdíjba menésemig. Közben, 1951-ben megindult a zenetudományi tanszak is, ott is tanítottam. Bár a tanárképzőn több éves kényszerszünetem is volt. Kisütötték rólam, hogy a világnézetemnél fogva alkalmatlan vagyok a leendő pedagógusok képzésére. Pár évig helyette „büntető-táborba” kerültem:

⁴ Az iskolai ének- és zenetanárképzést szabályozó 320-0/22-1929 sz. VKM rendeletet a főiskola 1928/29. évi évkönyvének 68. lapján találjuk. A tanszak hallgatóit két félév elvégzése után ének-szaktanítói, hat félév (3 év) után középiskolai ének-zenetanári, 8 félév (4 év) elvégzése után tanítóképző intézeti ének-zenetanári diplomára jogosító képesítő vizsgára bocsátották.

1951-től 57-ig énekeseket és fúvósokat kellett összhangzattanra tanítanom. Volt köztük, aki novemberben! csak 6 perc alatt találta meg a zongorán a D-dúr hármasközépső hangját, azt a fránya, fekete fiszt... Aztán csodák csodájára, 1957-ben mégis visszahívtak az én otthonosabb területemre, a tehetséges tanárjelöltek közé. Itt aztán Gárdonyi Zoltánnal és Járdányi Pállal felosztottuk a területet egymás közt aszerint, hogy más tanszakokon melyikünk hogyan volt elfoglalva. Az utolsó kurzusom 1963-tól 1966-ig volt, a nyugdíjazásomig.

Tanár Úrról mindenki tudta, hogy vallásos ember, nem volt titok, Csak ez volt az oka a „büntetőtábornak”, vagy valami más is? Mit mondtak, vagy egyáltalán mondtak-e, közöltek-e valamit erről?

Semmit. Ennyit is csak akkor tudtam meg, amikor 1956 után kezembe került korábban rólam írt, hivatalos káderlap, abban olvastam... De közismert volt, hogy a Mátyás-templom kinevezett karnagya vagyok, és majd húszesztendei munkát végeztem a Magyar Kórus kiadónál. Nem kellett tovább magyarázni. Egyszerűen beosztottak: ezentúl nem a tanárképzőn, hanem a harsonásoknak és tenoristáknak kell összhangzattant tanítanom. A pedagógia ideológiai szempontból persze kulcskérdés...

És a zenetudományi tanszakon, 1951-től ez nem volt kulcskérdés?

Nem, mert a zenetudós nem fog iskolában tömegeket tanítani. Csak könyvtárba bújik, s kiírja onnan, hogy Krumplicsek Ödönnek ki volt a nagynénje, vagy hogy rosszmájú legyek, az előző kilenc könyvből ír egy tizediket...

Vagy megírja azokat a könyveket, amelyek alapján a pedagógusok tanítanak... De az alkotóereje teljében levő muzsikust, zeneszerzőt, karnagyot, főszerkesztőt nyilván súlyosan érintette, hogy mellőzik. Megviselte ez Tanár Urat belülről, lelkileg? Nem hagyott nyomot?

Hát... ismertünk kollégákat, akik teljesen tönkrementek ilyen mellőzésben... Nem tudom, bennem mi tartotta a lelket. Ha nem is mondtam így ki, bennem volt, hogy majd elmúlik. Tudtam, igaztalanul hány embert csuktak már börtönbe is; Dosztojevszkijt például, és még ki tudja, hányakat mégsem mentek bele tönkre. Öntudatlanul is bíztam benne, hogy előbb-utóbb jóra fordul. És dolgozni itt is lehet! A zenekari tagnak sem árt, hogy ha tudja, hogy mikor egy nápolyi szextet fúj, annak valami tragikus értelme van. Már másképp játssza. Egy harsonás szólított meg egyszer óra után a folyosón: „tessék mondani, minek nekem ez a nápolyi szext? Én fújni szeretnék!” Erre otthon nekiláttam, s kikerestem a partitúrákból, az operák zongorakivonataiból olyan helyeket, ahol a „la-ti-la” helyett „la-ta-la” szerepel, s megmutattam neki: no most mondd meg,

melyik a drámaibb? Ja... tényleg... Ha ezt tetszett volna mondani... így már másképp fogom fűjni.”

Tehát megtalálta ott is a munkája értelmét?

Megtaláltam. Ha már az embernek vérében van a tanító hajlam, ami már valahogyan diákkori, cserkész-vezetői munkájában is jelentkezett, akkor az megtalálja a maga útját. Az énekesekkel való foglalkozásból nyertem azt, amivel különben nem jutott volna eszembe foglalkozni: Schubert dalkincsét. Akkor kezdtem felfedezni, hogy itt a romantikának egy olyan ága van, amit elmélet órákon soha senki nem tanít. Miket talált ki Schubert azokban a költői zongoraszólamokban! Mert nem kíséret az, hanem társ-szólam, amiben úgy tud festeni, lelket, élethelyzeteket ábrázolni, mint addig talán a legnagyobbak sem... Akkor kezdtem romantikus összhangzattannal foglalkozni, ami megint életre szóló, izgalmas feladat. Mindenből lehet valami jót meríteni! Valahol olvastam vagy hallottam, hogy nincs az az unalmas, rossz könyv, előadás, vagy gyöngé produkció, amiből legalább egy mondatnyi hasznót ne lehetne húzni. Nekem ennél jóval több hasznom volt azzal, hogy új területeket ismertem meg, aminek a zenetudományi munkában vehettem hasznát. Azon a tanszakon öt éven át az ókori görögöktől Bartókig módszeresen végigelemeztük a hozzáférhető európai zenét.

A romantika harmóniavilágáról Tanár úr Írt is. Nem merült fel a gondolat, hogy könyvben is összefoglalja a munka eredményét? Olyanképpen, ahogy később Liszt Ferenc, a jövő zenésze” című könyvében tette?

Könyvben nem, csak külön cikkekben foglalkoztam vele. Ilyesmit közösen csináltunk a Népművelési Intézet felsőfokú karnagy-továbbképzője számára jegyzet formájában, volt tanítványommal, Póczonyi Máriával, aki rendkívüli szorgalommal gyűjtötte össze az ehhez kapcsolódó anyagokat. Önmagam csak egy-egy kérdéssel foglalkoztam, kisebb tanulmányokban, könyvet nem írtam. Bár állandóan motoszkált bennem a gondolat. Csak-hogy száz év irtózatosan nagy idő... Tréfásan szoktam mondani, hogy ki ismeri Dvořák II. szimfóniáját? Ez csak egy példa arra, hogy mi mindent kellene átnézni ahhoz, hogy az ember ki merjen állni: ez a XIX. század zenei nyelvezete! Egy-egy részkérdésben el lehet merülni, de ilyen össze-foglaló munkához évtizedek kellettek volna, s mindig volt elég más dolgom.

Hogyan került Tanár Úr a zenetudományi tanszakra? Igaz-e az, amit hallottam, hogy Kodály javaslatára?

Így tudom én is, bár csak Bartha Dénes súgta meg... A tanszakot Szabolcsi és Bartha szervezte meg; ők találták ki, hogy kellene ilyen, kifejezetten

muzikológiai irányú képzés, mert nem elég, ha csak elméleti tárgyakat, vagy csak zeneszerzést tanulnak. A tanszak tervét megbeszélték Kodálllyal, aki azt mondta, hogy „tegyék oda Bárdost”.

Úgy tudom, Kodály ajánlotta Tanár Úrnak, mint akkori növendékének-. hogy foglalkozzék vokális zenével és zeneelmélettel. Ez hogyan, miképpen történt?

Valóban. Akadémiai ellenpont-gyakorlataimban az ő éles szeme meglátott bizonyos érzéket a vokális szólamvezetés iránt. Némely önállóbb összhangzattani munkám nyomán pedig elejtette azt a rövidke mondatot –bár soha nem tett személyes természetű megjegyzést –, hogy „érdemes lesz elmélettel foglalkoznia”. Aztán 1951-ben, a főiskola zenetudományi tanszakának megindulásakor én kaptam megbízást a zeneelméletnek, mint főtárgynak a tanítására.

Ehhez kapcsolódva egy közbevetett kérdés: köztudott, hogy Tanár Úr növendékei általában szerették az egyébként nem nagyon közkedvelt elméleti tárgyakat. Mi a magyarázata ennek?

Ezt sokszor megkérdezték már tőlem, de nem nagyon tudtam rá felelni. Csak lassan-lassan fogalmazódott meg bennem „a T betűk hármasszabálya”: ha a tanító szereti a tárgyat is, szereti tanítványait is, a tanítványok is megszeretik a tárgyat.

1950, a Magyar Kórus Kiadóvállalat államosítása előtt, vagy később abban az időszakban, amit általában a „nehéz évek” korának szoktunk nevezni – voltak-e Tanár Úrnak személyes természetű, a politikai helyzetből fakadó kellemetlenségei, nehézségei akár a tanításban, akár magánemberként?

Az államosítás és az a mód, ahogyan azt végbe vitték, természetesen fájdalmasan érintett bennünket..., hiszen húsz éven át építettük, fejlesztettük a kiadó működését a zenei reform-mozgalom szellemében. Ha erre nem gondolok, közvetlenül a kérdésre válaszolva azt kell mondanom: nem, – csak jó néhány művet letiltották az énekkarok műsoráról, aminek a mai napig sem érteni az okát.

Azzal kezdődött, hogy amikor 1949-ben a belügyminisztérium százszámra oszlatta fel a polgári egyesületeket, a Budai Dalárda is áldozatul esett. Elsírató kis írást írtam a Magyar Dalba. Jött is a könyörtelen válasz az ellenlapon: „a magyar zeneéletből ki fogjuk iktatni a „bl-féle” urakat. Az akkori teljhatalmú császár, Sz. E. írta, akinek 137. zsoltárát, amit Ukrajnában, az üldöztetések

idején írt, a Magyar Kórusban ki is adtam volt...⁵ Hát a „kiiktatás” nem nagyon sikerült. Erkel Ferenc-díj, Kossuth-díj, kiváló művészi cím, Népköztársasági Zászlórend jött később, igaz, néhány év múltán. De volt valami, ami talán még jobban fájt: már 1947 végétől, többször megjelent egy-egy kiküldött a Magyar Kórus szerkesztőségében, végigvizsgálni az anyagot, hogy mely kiadványunkat írják fel az úgynevezett „fekete művek listájára”, amiket aztán megsemmisítettek. Megdöbbenésünkre ide került az Erdélytől Felvidékig című vegyeskari gyűjteményünk. Gyönyörű kötésben kitűnő művek voltak benne, Veress Sándor, Farkas Feri, a legjobb szerzők darabjai, népdalok. Kodály Gömöri dala is ebben jelent meg először... de úgy látszik, az Erdély és a Felvidék „irredenta szavaknak” minősültek.⁶ Népdalsorozatunkban, a kis zsebkönyvek között kiadtunk egy Délvidéki daloskönyvet, ami a Bácska népzenei arculatát mutatta meg. (Ez a táj egy-két évig Magyarországhoz tartozott, aztán visszakerült Jugoszláviához.) Az is ellenforradalmi tett volt, hogy ezeket a népdalokat kiadtuk; ment az is a szentendrei papírmalomba, bezúzták.

A rögeszmék ellen nincs oltalom... És a művek?

Az ötvenes évek elején egyre több karvezető panaszkodott nekem, hogy műsorából kihúzták a „Szeged felől” című népdalkórusomat. Nem értettem én sem a dolgot, hiszen a zsdánovi korban voltunk: „Arccal a nép felé!” Mi baj lehet ezzel? Évek múltán tudtam meg: De ki jött Szeged felől fehér lovon?” – s megállt az eszem. Álmomban sem gondoltam Horthyra, amikor a négy népdalt Bálint Sándor szegedi gyűjtéséből összeválogattam. A kotta címét elolvasták, a népi szöveget tovább, úgy látszik, nem: „Szeged felől jön egy fekete felhő...” Fekete felhő - és nem fehér ló! Tehát ezen az alapon a legvonalasabb művek közt szerepelhetett volna ez a szvit. - Aztán ott volt a József Attila-eset. Az új korszakban sem akartam megalkudni mindenféle szöveg-gyárossal, mikor van ilyen óriás költőnk. Azt a csodálatos pár sorát zenésítettem meg: „...dolgozni csak pontosan, szépen, ahogy a csillag megy az égen, úgy érdemes”, Gondoltam, nohát most örülni fognak, hogy végre a mai kornak és munkás-énekaroknak is alkalmas szöveget választottam. Hát nem letiltották? Teljesen értetlenül álltam: mi van ebben, ami nem szabad? Utólag itt is megjött a magyarázat: „Most,

⁵ A MK kiadónál működésének egész időtartama alatt egyetlen ilyen című kompozíció jelent meg. Ez Székely Endre műve volt, 1947-ben.

⁶ Erdélytől Felvidékig. Magyar népdalok 2 és 3 szólamú vegyeskarra Kodály Zoltán, Bárdos Lajos, Farkas Ferenc, Halmos László, Kerényi György, Péter Politikai manipulációra felhasználható dalszöveg nem szerepel benne.

amikor a teljesítményt, a normát akarjuk napról napra fokozni, s a csillag meg minden nap ugyanannyit megy az égen, ez destrukció!” Nem vicc! Szó szerint így kaptam meg. Ezen, már bocsánat a szóért, az ember csak röhögni tud kínjában, de akkor bizony... Ilyen időket éltünk. Idézést kaptam 1952-ben a Zeneművészek Szövetségének elnökségétől, ekkor és ekkor jelenjek meg. Elmentem. Régi kollégáim – mind fiatalabbak, mint én – ülnek együtt. Köztük két idegen nő. Előadják: a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége felháborítónak találja az én Tréfás házassító című népdalkórusomat, mert abban azt hirdetem, hogy „...az asszony csak oldalborda”. Elképedtem. Levegőhöz jutva mondom az elnöknek: dehát Feri, te is tanultál hittant! Tanultad, hogy az oldalborda-példázat jelkép az ember párjával való összetartozására! Egy ártatlan népi tréfából csináltok ilyen ügyet?! Mondták aztán azt is, hogy műveimmel a „templom és a kocsmá közt tántorgok”, mert írtam motettákat is, meg „Dana-danát” is... (Az illető kollégának biztosan nem jutottak eszébe Ady szavai: „Hajtson szentlélek, vagy a korcsma gőze...”)

Mégis, honnan indulhattak ki ezek az elképesztő akciók? A Zeneművészek Szövetsége volt a mozgató?

Nem. Egy „fő-császár” volt akkoriban, akinek mindenhova elért a keze. Országosan valami hét vezető állása, funkciója volt.⁷

Látom, Tanár Úr nem akar nevet mondani. De talán én mondhatok: Szabó Ferencre gondol?

Nem, nem csak véletlenül neki is Sz-szel kezdődik a neve. Egyébiránt személyes természetű vegzatúrának nem voltam kitéve, leszámítva a „büntetőtábor”.

Miért szüntették meg a Magyar Dalosegyesületek Országos Szövetségét, amelynek Tanár Úr egyik vezetője volt?

Nem szüntették meg, ez tévedés. Az történt, hogy ugyanakkor működött az Országos Munkásdalos Szövetség is, és mindkét oldalról úgy éreztük – akinek ott valami szavunk volt –, hogy ennek a különállásnak semmi értelme Egyesüljünk! Ez spontán vágy volt; mert akkor növekszik meg szövetségünk ereje, súlya, lehetőségei, Hisz végeredményben nincs igazi különbség. Úgyhogy ezt még közös, jó érzéssel tettük, Más kérdés, hogy az így létrejött Bartók Béla Dalosszövetséget miért szüntették meg két év múlva? Pedig az Marosan György

⁷ Vö. a 17.sz. jegyzettel.

elnöklete alatt „a legjobb értelemben vett vonalon” haladt. Ezt nem lehetett megtudni...

Mikor, hogyan lett vége annak az időnek, amire annyira érvényes volt a mondás: nemcsak az a legény, aki adia; az is, aki állja? Talán 1953-ban, amikor Tanár Úr az első állami kitüntetést kapta?

Az öt legkeményebb év 1948 és 1953 közt volt. Akkor még letiltották sok művet, vagy legalább eltanácsolták tőlük az énekkarokat, mert akkortájt az El a kezekkel Koreától"-t és a többi hasonló indulót kellett énekelniük. Ezért a kórusok jó része passzív rezisztenciába fogott; hiszen nem azért jártak énekkarba, hogy unisono tömegdalokat énekeljenek zongorakísérettel. Az én kórusaimat talán azért énekeltek szívesen, mert nem zongorán bütyköltem össze őket. Mindig arra törekedtem, hogy énekszerű legyen, amit csinálók. Akkor, 1953-ban írtak Sárközy Pistával egy komoly, objektív hangú, nagyon szép cikket az Új magyar zenében: „Bárdos Lajos kórusművei”. A kedvüket vesztett énekeseket így igyekeztek visszacsalogatni az énekkarokba. Ezzel függött össze az Erkel Ferenc-díj is. De ugyanakkor azért még évekig a második emeleti folyosó végén - a mellékhelyiségből számomra átalakított kis szobában tanítottam összhangzattanra a harsonásokat...

A Zeneművészek Szövetsége által szervezett „Zenei plénum”-okról szeretném kérdezni. Zeneakadémiai hallgatóként ültem végig magam is a nyilvános vitákat, amelyeken a bemutatott műveket esztétikai, vagy inkább ideológiai értelmezésben minősítették. A megboldogult Járdányi Pál Divertimentóját azért nevezték reakciónak és formalistának, mert melodikájában pentaton fordulatok voltak... Tanár Úrnak is szerepeltek itt karművei. A hivatalos esztétika jegyében ezeket is formalizmussal vádolták meg...

Egy olyan díszhangversenyre emlékszem a plénumon, amelyen csak kórusművek szerepeltek az akkor még Városi Színháznak nevezett Erkel Színházban. A javarészt traktorhimnuszokból és Ötéves tervkánonokból álló műsorba valahogyan befogadták az én Régi táncdal című vegyeskaromat is, ungaresca-dallamra. Ezt a „tambur, tambur, andandóri” és más efféle táncszavakat idéző értelmetlen valamit háromszor énekelte el a közönség. Másnap a főiskolai hallgatók is szigorú fejmosást kaptak: lám, egy szál ideológiai érték sincs benne, csak öncélú virtuózkodás, mégis tapsoltak neki... Akkoriban játszottuk azt a Zeneművészek Szövetségében, hogy „kiértékeljük” egy-más műveit. Mint valami elemista dolgozatokat. Az egyik kolléga, akivel különben az első, nagy zenei forradalmat hozó időben a húszas évek végén, a harmincas években együtt

indultunk a Bartók-Kodály-népdal vonalon (amiben benne volt persze Bach is), tartotta a nagy kiértékelést. Huszonnégy percen keresztül pocskondiázta ezt az én kis hajdútáncos művemet. Elmondta, hogy minden eszmei érték nélkül való, formalista, hatásvadász és minden egyéb. Aztán, hogy leszedte róla a keresztvizet s a gyűlésnek vége volt, lefelé menet ugyancsak ő azt mondja nekem: „Te Lajoskám, nem csinálnád ezt meg nekem férfikarra is? Mert olyan jól szól...” - Hát ilyeneket is állni kellett.

Később mégis megszűnt a zeneszerzői munka visszaszorítása, a mellőzés. Bárdos Lajos 1954-ben érdemes művész lett, 1955-ben Kossuth-díjat kapott. Az előzmények után hogyan került erre sor, kik javasolták vajon?

Nem tudom. Érdekelt pedig, próbáltam is firtatni alkalomadtán, de csak homályos választ kaptam. Vagy tényleg nem tudta az illető, vagy nem egyes személyeken, hanem bizottságokon múlt. Végeredményben megint csak az látszik mindenből, hogy a viharokat állni kell. Úgy 1955 táján lassan fellazultak ezek a dolgok, s legalább a világi művekkel szemben felhagytak az efféle „hátrányos megkülönböztetéssel” - vagy legalábbis nyilvános akciókat nem indítottak ellenük.

Még egyet a világnézeti kérdésről. Egyszer arról beszélgettünk, hogy a Bibliában az emberi élet, a társadalmi együttélés sok olyan alapelve olvasható, amely elvileg beilleszthető a szocialista, sőt – uram bocsá' – akár a kommunista társadalomfelfogás alapvető elgondolásaiba is...

Ilyenekből bizony nagyon szép gyűjteményt lehetne összeállítani. Mert bibliai alapelv: méltó a munkás az ő bérére vagy: mindannyian egyenlőnek születünk és a többi... Jellemző eset: 1949-ben vagy 50-ben kaptam egy broszúrát, amiben ezt olvastam: „aki nem dolgozik, az ne is egyék - amint azt a szocialista közmondás tartja”, Csak éppen az hiányzott: lásd Szent Pál apostol leveleit. Évek múltán jutott eszembe, hogy ezzel azért valami baj van; hiszen akkor egy hároméves gyerek vagy egy öreg rokkant haljon éhen? Ekkorát tévedne a Biblia és a „szocialista közmondás”? Utánanéztem, s Szent Pálnál ez áll: aki nem dolgozik, bár bírna (!), az ne is egyék. Micsoda különbség!

Ez – ha jól veszem ki – azt jelenti, hogy Tanár Úr igazából nem is talált ütközőpontot a saját munkássága és a szocialista társadalom alapelvei közt?

Nem, de nem is ezekkel az alapelvekkel volt a baj! Ez a gondolat egyszer éleződött csak ki, amikor az egyik vezető ember a másik oldalról megkérdezte tőlem: akkor te mit kifogásolsz a mi rendszerünkben? Mondom: semmiféle alap-

elvet nem, mert azok mind benne vannak a Bibliában is. De hagyjatok fel az istentelenséggel és az embertelenséggel! Az utolsó eszmecserénkre egyébiránt akkor került sor, amikor az 1956-os „események” után felelősségre vontak: miért voltam a forradalmi bizottság elnöke. Mondom: egész idő alatt ideát sem voltam a pesti oldalon; a családommal együtt a szenespincében lapultunk. Nem tehetek róla, hogy távollétemben a diákok engem választottak meg. Különben is tudjátok ti azt jól, hogy főiskolai munkámban soha, egyetlen szóval sem politizáltam, csak tanítottam Bachot meg a többieket. Egyébként, ha én volnék az ellenőrző hatalom, nem azt kutatnám, hogy *kik* égettek el a téren bizonyos könyveket. Hanem azt, hogy *miért* nem a szolfézs, a zenetörténet- vagy más tankönyveket égették el? – Szó nélkül elengedtek.

(A befejező rész következik)